

WOUTER SCHOUTENS,
REYS-TOGTEN

KW.
2204
B29

naar en door

OOST-INDIEN;

in welke, de voornaamste LANDEN, KONINGRYKEN,
STEDEN, EYLANDEN, BERGEN, en RIVIEREN, met haare
Eigenschappen, beneffens de WETTEN, GODSDIENST, ZE-
DEN en DRAGTEN der Inwoonders, en wat verder zoo van
DIEREN, VRUGTEN, en PLANTEN aanmerkelyks in
die Gewesten is; nauwkeurig word beschreven.

*Doorgaans gemengt met veel vrcemde Voorvallen, ongemeene Ge-
schiedenissen, Bloedige Zee-en Veldstagen, zoo met de PORTUGYZEN
en MAKASSAREN, als andere.*

HIER IS NOG BY GEVOEGT

Des Autheurs gevaarlyke te rug-Reys, in welke nauwkeuriger
dan elders, beschreven werd, de harde bejegening onzer Oost-Indize Retour Schee-
pen, in de haven van Bergen in Noorwegen door de Engelze in 't Jaar 1665.

*Verzied met een aanzienlyk getal voorname, en door den Schry-
ver, naar 't leeven geteekende, afbeeldingen; zoo van STEDEN, BERGEN
en KASTEELLEN, als andere beschouwens waardige Vreemdigheden
dier Landstreeken.*

DEN TWEEDEN DRUK.

AMSTELDAM,

By **A N D R I E S v a n D A M M E,**
Boekverkooper op 't Rokkin, bezyden de Beurs. 1708.

waarmede die op hare wijze gemengt en toeberept is / het Aengestigt / Bosst Januarii.
en andere Leden mede bestrijken. 1664.

Twaelvde Hoofstuk.

Negotie der *Bengaelders*. Ouders verkoopen haer Kinderen tot Slaven. Onverwagt voorval des Schrijvers. Vrugtbaerheit van *Bengalen*. Korte Beschrijvinge van het Catoen-Gewas, Bengaelse Zijde, Indigo, Salpeter, Tamarinde en Rijs. *Bengaelse* Dieren. Zee-Schildpadden, subtijsle Vogel-vangst der *Bengaelders*. Loosheit der Ravenen en Kraeyen, Inkhoorentjens, Sprinkhanen, Mieren enz. Korte Beschrijvinge van den Rinoceros, Tygers en Crocodillen.

Grooten Handel word in Bengalen gedreven / soo van d'Anwoonders / als andere Partien : want dit Rijk niet alleen van Engelschen, Nederlanders, en Portugeesen; maer ook van Arabiers, Perzianen, Guferaters, Mogollers, Choromandellers, en andere Oriëntaelsche Volkereu besogt en aengedaen word. D'OostIndische Maetschapp verhandelt alhier Japans Silver / Koper / Verlakte Comtoiren en Koffers / Tin van Malakka, ook Chineesch ende Japans Porceleyn: voorts Vermeloen / Spiouter / Gultsilver / Loot / Scharlaeken / Spiegels / en andere Nederlandse Waren; desgelijks Peper / Krupnagelen / Muschaten / Foeli / Caneel / Areek / en Elefants tanden: ook Elefanten van 't Epland Ceylon, die in Bengalen het stuk wel tot 7 a 8 hondert guldens komen te stepgeren: Paradijs-vogels / en Ternatense Papagapen of Loeris / willen ook in Bengalen wel aen de man / daer de Mooren wel 30 of 40 Rijksdaelders / indien sy wat schoon gebert zijn / somtijl voor komen te geven.

Daer tegens levert Bengalen Candy-en andere Supker / die met gehele Scheeps ladinge door de Onse / als ook door de Mooren van daer naer Perzien, als ook na andere Landen worden gevoert. Salpeter met veel honderden Lasten in 't jaer / waer van men in de krupt molens bupeten Baravia, als ook in 't Vaderland goede Bospoeder maelt. Abondantie van Bengaelse Zijde / veelderhande soetereinge van Catoene Lijswaten / en alderhande schoone Spzeppen / Behangselen / Stoffen / etc. die niet alleen tot in China, Japan, Cambodia, Tonquin, en andere Landen van India, maer ook in overbloet naer het Vaderland worden gesonden. Widders verschafft Bengalen ook Indigo / Borax / Hing / Amphioen / Lak / en seer veelderhande Medicinale Saden / Gommen en Wortels; misgallers Gesteenten: als Diamanten / Granaden / Spynellen / Esmarauden / Ugaet / Hyacinthen / Kat-oogen en andere; ook abondantie van Cetnaren: als Cartwe / Rijs / Catjang / seer klepne Soontjens / en Kitesep / dat klepne welsmakende gele Zadekens zijn; ook Bengaelse Boter / die die vyz slegt is / en in Lerce Potten / of Blasen van groote Buffels Ruyden / naer andere Landen word versonden. Was / Honig / en heerlyke Consturen worden ook in Bengalen goet koop den Kooper gebragt.

(P 3)

Ook

Januarii,
1664.
Ouders ver-
kopen hare
Kinderen tot
slaven.

Onverwagt
voorval, en
avonuer des
schrijvers.

Ook worden veele Bengaelders tot Slaven gemaekt / en upt den Lande geboert / eensdeels dooz de Aarkanse Krovers / en ook ten anderen / dooz dien veel Ouders / voornamentlijk onder de Jentieffe Heydenen worden gebonden / die haer kinderen / of aen de Goegies geben / of aen de Mooren, Benjanen, Chyistenen / en daer het valt / vooz Slaven komen te verkoopen; op dat sy aldus ontlast / te ligter met die sy noch by haer willen behouden / aen de kost geraken mogten.

En armen Heyden quam by my / en presenteerden sijn Soon / die meest naekt / noch jonk / en maer 12 jaer oudt was / te willen verkoopen: Ik was verwondert / en vzoeg hem na de waerom? en kreeg tot antwoort / om dat hy soo arm was / dat hy den selven niet kon voeden; en ook om dat hy wel wist / dat den Jongen dan beter dagen als by hem soude genieten. Mijn Moorle Dwerry, of Dienaer / vzaegden hem daer op naer de prijs / en versogt my dat ik hem soude koopen: ik bood hem / omme den Dwerry te vergenoegen / ende my van den Heyden te ontlasten / 28 Ropien / of 14 Rijksdaelders / niet denkende koopman te zijn / gelijk als ik was: den Vader heel vrolijk en wel te vreden / nam het gelt / en met een het afscheyd van sijn Soon / dien hy sonder de minste betooning van ontfeltenis / of ontroering aen mijne beschepdentheyt beval / en ging sijnes weegs.

Ik was in 't eerst al een wepnig ober dit voozval ontfelt; doch als ik de volkomene resolutie en opsettelykheyt van desen Bengaelder wel overdagt; en ook hoe dat hy wel ligtelyk anders sijn Soon aen een Moor, of Heyden Goegi soude hebben overgelevert / soo kon ik mijn selfs gevoegelyk daer in voldoen: te meer / dewyl ik vastelyk voornam / desen jongen Bengaelder met my na Batavia voerende / upt het arm rampsalig Heydendom tot de Chyristelyke Religie / onder Godts hulp en zegen te doen avauceeren / gelijk geschiede. Ik noemden hem Antony, kleeedde hem op de Nederlandse wijs: hy leerden in 't kort goet Nederduyts / en spoedig het Vader ons / en het Geloof; en getuygden seer wel vergenoegt te zijn / dat hy tot dus verre gekomen was / en alhoewel dienstbaer upt sijn Vaderland was geboert. Ik setten hem / toen ik naer het Vaderland stont te vertrekken / aen een fraep Hollands Burger binnen Batavia ober / die een Knoopmakers Winkel ophebbende / my aen de hand met vaste verseekering beloofde / dat hy Antony sijn Handwerk verhoopte te leeren / en in de Gereformeerde Chyristelyke Religie wat geoeffent zijnde / soude tot een Chyristen laten doopen / en voozt derboegen hem vorderen / dat hy gevoegelyk tot een Dypman (gelijk als veelt van sijn Lands-luyden waren geworden) en eppen Hysshouder binnen Batavia soude konnen geraken.

Vrugtbaer-
heyt van Ben-
galen.

Bengalen is uptermaten gezegent en vzugtbaer / van 't gene den Mensch tot kleding / deksel en voedsel dient. De Landertjen geben overbloet van Carwe / Rijs / Catjang / Kuitsep / Gerst en andere Graenen. Veel Boter / Olie / Waes en Melk van Buffels / Koepen en Gepten. De Landsdouwten zijn altijd groen / en geben ook veele andere schoone Boom-en Aerd gewassen; ook alderhande Dee in overbloet / als Ossen / Koepen / Schapen / Gepten / Bokken / Buffels / Doenders / Gen-

Cenden / Gansen / Dapten en andere Plum-gediert. Men koopt in Januarii, Bengalen het Laft van d'alderschoonste Carwe om 50 Kopten / of 25 1664. Rijdaelders; ende voest alles goet koop / en naer abbenant. Wy sullen van eenige der voornaemste Planten / Dieren / On-dieren / en Mensch-verflindende Schepselen / die in Bengalen gevonden worden / kortelijck noch dit volgende vertoonen.

De Plante van het Catoen komt in Bengalen, Choromandel, en andere Landen van Indiën, rijckelijck voort: doch word die verscheidentelijck van gedaente bevonden. Het Catoen-kruyt schiet gemeenlijck met een houtagtige steel / die met een weede rosagtige schoorse bedekt is / wel 2 voet hoog bovens der aerde upt / verdelende sig in veel andere takkens; het loof is by na dat van den Wijngaert gelijk / doch wat klepnder; de bloessen vertoont hem upt den geelen / en in het midden een wepnig rooot / daer opt de ronde vrugten voort-komende / doozgaens de grootte van een klepnen Appel komen op te halen: gaet sters-gewijs open / dooz de welcke / ruyp gewoorden zijnde / het vzeemt Gewas / namentlijck de Wol te voorszijn komt: die versamelt / bereydt en gespudert zijnde / den Mensch tot kleding en deksel diendt.

Korte Beschrijvinge van verscheide Planten. Hoedanigheyt van het Catoen gewas.

De bladeren van de Catoen-boom sijn byna die van het voozgemelde gelijk; doch worden beeltijds wat gladder en sagter bespeurt: eyter word dit Catoen soo sijn niet / als dat van het Kruyt bevonden.

Catoenboom.

De Bengaelse Zijde komt / alhoewel in soo grooten abundantie / noch-tang meest altemael van de klepne Sp-wormpiens voort / die desgelijck met een groote nauw keurighheyt / en sozguuldigheyt / eben gelijk als in andere Landen / soo ruyp berigt is / dienen waergenomen en op gepast te sijn.

Bengaelse Zijde.

In Bengalen groopen ook Bonen / daer van de formige de vrugten en bladeren / andere wederomme de Wolfer / bequame Stoffe tot kledinge komen te verschaffen.

Den Indigo / die wel eenigints in Bengalen, doch meest in het Koninkrijck Surate geoyt / word gemeenlijck in de Maent Juny gekaapt. Het loof schijnt eeniget maden na dat van de geele Ireen / doch is sinder / met klepne houte takkens: die vrugtbaer is / komt somtijts wel een mans lengte hoog op te schieten; de bladertjens eerst sijn groen / vertonen naderhand een sijn violet blaew; de bloessen is die van de Wistelen / en het Zaet het Semini Fenegreci gelijk. Den Indigo word ordinaer in de Maent November / of wptterlijck in December gesaden; de Bladerkens van de Steeltjens afgeschepden / en in de Sonne zijnde gedroogt / worden in daer toe gemachte steene kuypen / of dicht-gemetselde Water-tanken / met brak / doch schoon water / te week gezet / dikmaels omgeroert / en heel vlijtig geklenst en waergenomen / tot dat de kragt van den Indigo upt de Bladerkens in het water genoegsaem is uptgetrokken als dan in een andere kuyp / daer dicht by staende / afgetapt zijnde / en noch een nacht hebbende laten sinken / scheppen het dikste en alles wat kragtig is klenst het dooz bequame boeken; 't welck dan voort op supbere plaetsen in de Sonne zijnde gedroogt / bevonden word den opregten Indigo te sijn.

Indigo.

Doch

Januarij,
1664.

Doch woortse meermaels derboegen dooz den Indiaen vervalscht met aerde by na den Indigo gelijk; of met Olie/ op datse te ligter op 't water mogt komen te drijven/ dat sulks niet wel/ dan by de naeuwkeurige Onderzoekers gemerkt kan worden.

De Indigo van de eerste snee/ in het eerste/ en die van de tweede snee/ in het tweede jaer/ word booz de besten; en daer en regen die van het derde jaer booz de slegtste/ ende van weynig kragt geoordeelt: en daerom is dese laetst genoemde (alsoo by d'Wytlanders niet word gesogt) meest by den Inwoonderen/ soo in het verwen van Katoene Lijwaten/ als anders/ gebruyphelijk.

Soekt pemaand het Zaet/ om wederom dooz het zaepen nieuwen Indigo aen te queeken/ soo laet men in 't tweede jaer d'opgeschotene Scrupken op 't Veld genoegsaem droogen/ om dan dooz d'afsnijding het Zaet te vergaderen: doch de Landen bereyffchen naer 't derde Gewas een geheel jaer silten/ eer weder met Indigo dienen besaep te zyn.

Salpeter.

De Salpeter valt voornamentlijk in de Noorder-Deelen van Groot India en Bengalen; sy komt gemeenlijk uyt zwarte/ valse/ en ook wel uyt wit-agtige Kilaep en Aerde voort: uyt de laetste word de substantieusie en beste Salpeter op dese wijze gemaekt.

D'Inwoonders graben een groote Put/ als een Sout pan/ die met Salpeteragtige Kilaep en Aerde/ en schoon water zijnde gebult/ roeren en kneden het alles wel pverig onder een/ tot dat de Kilaep/ Aerde/ en Vogt gesamentlijk als een Pap is onder inalkander gemeengt/ en 't water de kragt des Salpeters na sig getrokken heeft; dan het groffste gesonken zijnde/ verplaetsen het dunste in een andere groote Kuyl/ doch wat klapender als d'eerste; weder gesonken zijnde/ nemen dit kragtig Salpeterig Water/ hoocken het in een Nere Panne/ terwijl het van d'obergeblevene vypligheyt schuyphen en supberen/ tot dat alles epndelijk de substantie van Salpeter verkregeen heeft.

Tamarinde.

De Tamarinde/ die in veel Landen van India groept/ wast ook heel abundant en weelderig in Bengalen. De Bomen sijn doozgaens heel schoon en groot/ en lustig van Stal/ vol hooge uytgebrejde Takken en Bladeren: sy groejen seer ligtelijk voort/ en hebben geen naeuwe toeversigt van noden. Wy hebben de Camarijn-boomen/ als by ons de Linde boomen meest in het wilt/ en veeltijds op de voornaemste Krupswegen/ Markt-plaetsen/ Straten en Pleynen/ als tot des selfs vercieringe dienstig/ gesien: onder de selve was het aengenaem en vermakelijk booz het steken der Son te schuyphen. De Bloemen sijn die van de Persiken of Amandelen seer gelijk; dan worden epndelijk witter: uyt dese Bloeysem groejen de Dzugten lang-werpig/ en een weynig kromagtig uyt; de Schillen gelijken by na de Daderlantse groote Bomen/ vertoonende sig van buyten eerst groen/ doch naderhand grauw. Dese Peulen of Bolsters sijn omtrent een vinger lang: de Son ondergaende/ krimpen de Dzugten onder de Bladeren weg/ en komen des mozzgens met des selfs opgang sig wederom te vertoonen. In elke Peul sijn 3 a 4 kleine Bonen/ byynagtig van coseur/ die buyten om heen met een lymagtig Merg/ het welk de Tamarinde epgentlijk is/ be-

bonden worden / bedekt te zijn. Als wy dooz 't wandelen zijnde verhit / of Janua rii,
 upt nieuwiggerigheyt die van de Bomen afplukten / bebonden wy den Ca- 1664.
 maxinde wozangachtig / en uptermaten suer van smaek te zijn. De In-
 dianen en ook de Portugesen , weten haer Spijse dooz den Camarijn op een
 seer aengename wijze te bereyden. Sp word op verschepdene wijze ingelept
 gesouten / of tot gesupkerde Confituren toebereyd zijnde / alomme de We-
 relt dooz versonden; doch de gesupkerde zijn de alderbequaemste. Sp ne-
 men de Camarijn upt sijn Hupshens / knedense dooz sijn lijnmagtige substan-
 tie tot geheele groote aen malkander-hangende klompen en pakken / dan met
 Supker / of andere Materialen / in Potten om te bewaren / of te verkopen /
 wozt verstuurt: dies wozt'er al by wat onsfindelijk mede geleest / en is dooz-
 gaens goet koop; en om des selfs wel smaekende rinfigheyt / en aengenaem
 suer / als ook om sijn verkoelende en bloed-supberende kragt / gebuzpkelijk
 onder veel Natien des Werelts.

De Rijs groept in grooten overbloet in de Landen van Arakan, Syam, Rijs.
 Pegu, Bengalen, Suratte, en Choromandel; daer van vele Volkereu der
 Supder Deelen van India soo wel niet zijnde doozstet / om sulks / sig selfs
 genootsaekt binden de boben-gewelde Noozder Deelen op te soekken / en dese
 wederom die van het Supden / om hare Edele Specterpen te begunstigen: en
 aldus heeft het dien Wozissen en Almogenden Schepper dooz sijn gestadig-du-
 rende goetgunstigheyt belieft / pder Land met bysondere Segeningen / In-
 komsten / Gaden en Goederen te verrijken. In Bengalen en Arakan schiet de
 Rijs ongemeen dicht en weelderig op; ryp zijnde getwozden / staet seer
 lustig en schoon / en rupm 2 voet boben der aerden om hoog gefchooten:
 de sijne Stamenttijens zijn de Diesloek by na gelijk; en d'Apren ons
 Daderlands Graen. Sp word in het dzooge Saerpoen gesneden / en op
 verschepde manieren gedoozt: de Witte behaelt de meeste prijs / want wozd
 booz de beste gekeurt. Men kent in Oost-Indien geene Molens om Graen
 tot Meel te malen; dies wozd op der Chyistenen wijze wepning / en in ver-
 shepdene Landen / als Arakan, en meer andere / gantsch geen Bood ge-
 bakken; maer wel op veel plaetsen van Indien de gekookte Rijs tot Wollen
 gekneerd / en soo gerooft zijnde / Avela genoemt / en booz Spijse verhogt.
 Ook weten sy geen Olie / soo den naeukeurigen Ondersoeker Plinius
 schrijft / maer wel een sterke Bzandewijn / of Arak upt de Rijs dooz gantsch
 Indien toe te stellen.

De Bengaelse Ossen / die wy seer goet van smaek / heel vet / en na den Bengaelse-
 aert van dese Gewesten met een Bultagtig gewas op den rugge bouden be- Dieren.
 zet / konnen de kloekste upt vele gesogt / om 4 Ropien, of twee Rijsdael-
 ders kopen. In Suratte worden dit slag van Ossen van jongs op geoes-
 sent / om / even als by ons de Paerden / booz de Karren te lopen: dus in-
 gespannen / weten de sommige wel tot 9 of 10 mijl toe des daegs te vorderen:
 doch in Bengalen worden de Ossen meer tot den Akker en Land-bouw / dan
 booz de Karren gebuzpht.

De Kroepen / als Weplige Schepfelen onder de Wepdenen geagt / wozen Koeyen.
 den nochtang by de Mooren verhogt / geslagt / en even als ander Wep-
 booz goede spijsse verklaert: doch by de Wepdenen en behoestmen geen Kroepen
 om die te slagten / en te etten / te koop te soekken; want die booz sulks een
 grui-

- Januarii, 1664. **Buffels.** gruwel en afkeer hebben / daeromme sy de Chyftenen en de Mooren voor een sondig Volk / en groote Moordenaers houden.
- Paerden.** De Buffels sijn in Bengalen ook overboedig / die grof en seer sterck / met loutere groote Hoozen op den kop gewapent sijn. Sy geven goede Water en Melk; en 't Vleesch / alhoe wel by wat harder en zwaerder als dat van de Ossen / is goet van smaek. Dese Buffels worden in Bengalen soo hoog en woedende niet als in het Koninkrijk Arakan bespeurt; en worden meest tot den Land-bouw gebuykt.
- Verkens.** De Paerden worden in Bengalen weynig anders / dan by de Vermogensse gesien; en meer tot uytboeringe van hun Staet / als tot voordeel gehouden: De Persiaense worden voor de beste geestmeert.
- Schapen.** De Verkens in Bengalen waren heel zwart van hay; doch niet te min Vleysig / en seer delicaet van smaek; waer van men de twee / die 't stuk wel hondert punt woegen / om de waerdy van een Rijksdaelder bekomen kon. De selve sijn seer afschuwelyk by de Mooren, want die houden het Spek voor uyttermaten onreyn / het welke sy om geen ding ter Werelt soude willen aenrueken / of eten.
- Cabyten.** De Bengaelse Schapen sijn niet met geen Wol / maer een hayrige Huid bekleed / en doorgaens heel slijmerig / snorterig / mager en slegt / root-hayrig en hoog van beenen; dies worden die voor een sober en ongefont voedsel geagt. De Persiaense Schapen met hare groote staerten / heb ik in 't Rijk Bengalen niet gesien.
- Visch.** Daer en tegen sijn de jonge Cabryten en Septen in dese Landen uyttermaten schoon / en brengen seer delicaet voetsel aen; die de Mooren ook met Kassijnen / Amandelen / Boter / Rijst / Specyten / etc. seer wel tot een welsmakende Spijse weten te bereyden.
- Zee-Schildpadden.** De Gubieren en Zee-contrepen geven een groote abundantie van alderhande welsmakende Fisch / die de Mooren seer wel tot een delicaet voetsel weten toe te maken / en op te disse.
- Ook worden in Zee / ontrent Bengalen, en wel insonderheyt na de Bogt van Bellefoor en ontrent de Punt Palmeris, seer groote Zee-Schildpadden gebonden; gelijk wy die selfs daer met ons kleyn Daertuyg hebben gebangen: want sy lieten haer in 't stil weder boven op het water drijven / schijnende sig te blaekeren in het schijnen der Son; de sommige saten dus op malkanderen / om (soo 't scheen) hun voor-teeling te bevluytigen. Wy gebonden haer soo uytnemende loom en traag te sijn / dat sy haer met de handen lieten grijpen: die wy dus vingen / waren seer groot / en eene der selver 2. boet bree; een Man op diens rugge sittende / wist den Schild-pad met hem voor te watselen: wyders ontwyd en toebereyt zijnde gebonden wy die seer delicaet / en het Vleesch het Kalfs-vleesch seer gelijk te sijn. Dese vangt / keert haer vaerdig om / als wanneer dat sy genoegsaem gebangen sijn. De Wyssens leggen des nagts haer Eperen op de Strant / daer sy meermals tot 2 a 300 stuks t'evens komen te lossen / die sy ontrent een voet diep in 't Sant begraven hebbende / wederom weten toe te schroffelen / keerende daer op dan weder in Zee. Dese Eperen sijn seer goet om te eten / hebben geen harde schalen / en maer een overtreksel gelijk papier; sijn wat kleynder als Hoender Eperen / en ook met Doren en Wit boozien. Van de Schilder der

Fol. 221
Rey de Ind.

Fol. 222

der Zee-Schilspadden worden schoone Dekfels tot Kasjens / Koffers / en Januarij, dupfent andere mooye dingen gemaakt / die dierlijk wesende / seer verma- 1664.
kelyk een doozschijnende glans vertoonen.

Het Pluvia-Bediet / of Geveolte is in Bengalen in grooten oberbloet / Gevogelt.
en worden aldaer hyna van alderhande soorten gebonden. Onder de Moren
sijn goede Boog-schutters / die het Gevogelte in de blugt seer wel weten
te treffen. Ook hebben sy een seer geestige vond om de wilde Spnd-vogels/
en andere die gewoon sijn op 't Water te zwemmen / met een wonderlijke
subtyltheit te vangen het welk aldus toegaet : Sy nemen een Vogel van Subtylle Vo-
gel vangt in
Bengalen.
de selve soort / gelijk sy verhoppen te vernefelen / dooden / ontweijen / en
vullen deselve wederom op / dien latende dus op 't Water drijven / daer een
goeden hoop half verrotte Brugten benebens werpen ; dies van stonden aen
een trop Vogels om aen daer op neder schieten / en den loosen Vogel aen on-
dertwyl met een groote Hot / die vol gaten is / daer hy dooz sien kan / het hooft
bedekt hebbende / peurt te water / en weet / dewyl hem de Vogels niet
kunnen bemerken / seer gevoegelyk die van anderen by de Poten te bat-
ten / den hals om te draepen / en meernigmael op dusdanig een wyjs een
goet getal vaerdig in sijn knapsak te dompelen / en aen Moren en Chyste-
nen te verkoopen.

Kraepen en diergelyke Roof-vogels / dewyl die selfs van de Bengaelse
Weydenen uyt meedogentheyt als Verdoemelingen soo zorgvuldiglyk wo- Groote me-
nigte Ra-
vens en
Kraeyen.
den gespyt / onthouden haer ook by dupfenden in Bengalen sy sijn on-
gemeen stout en loos / en komen niet alleen op de Hupfen en Woningen de
Bengaelders besochten / maer selfs dooz Ramen en Wepsters als Dziend in
Hups gelogen ; ja halen wel seer gezwint de Spisse van Tafel / en uyt de
Schotelen weg : sy slapen des nagts in 't Geboomte / en passen by
daeg op den roof : komende op de Hupfen / maken met snappen en kake-
len groot geraes ; en dewyl d'Indianen de Spisse meest op haer Erven toe- Hare stout-
heyt, en be-
lachelijke
dievery.
bereyden / soo hebben de Kraepen somtijts het Wilt-haet al weg / eer
dat het den Kook der Moren, of Chyistenen weet : dus worden sy niet al-
leen etende / maer ook wegdragende Gasten bevonden / en dat soo dief-
agtig / dat hem den schyndersten selfs over hun gaewooghent moet ver-
wonderen. Sy sijn ook niet wel te schieten / vermits haer looghent ; en
peymand getroffen zijnde / word wonderlyk van al sijn koddige makers
beklaegt. Sy sitten de Buffels op den rug / dien sy het hant uytgetrok-
ken hebbende / groote stukken vleesch komen uyt te plikken / en op te eeten ;
soo dat dese arme Weesten haer vugtelooos met den staert verwoerende /
tot een levendig aen der Kraepen en Rabens sijn ; gelijk wy niet alleen
in Bengalen, maer ook in 't Koninkryk Arakan tot verscheydenmael selfs
hebben gesien.

Een sekerre slag van Inkhooerentjens worden ook in Bengalen, en Inkhooerent-
jens.
andere plaetsen van Indien gebonden / die de sommige wat gespikkelt en
graeuw / doch meest roothaptyg sijn ; sy hebben ook dierlyke staerten /
als die men in Holland siet / en mede gezwint en vaerdig / wetende spoe-
dig van 't eene Geboomte op 't andere te komen : doen groote schaden aen
Planten en Brugten ; dan sijn om haer raddigheyt heel vermakelyk / als
men die gebangen heeft.

Januarii,
1654.
Grootc Ra-
ten.

Sprinkha-
nen.

Mieren, hun
grootc me-
nigte,

en grootte

Korte Be-
schrijvinge
van den Rhi-
noceros.

Seer groote Ratten vind men ook in Bengalen, en andere Landen van Indien: sy doozgraven de Aerde / ja zelfs de Hupsen derboegen van onderen / dat die wel somtijds komen neder te storten; bzingende den Inwoonderen desgelijks in Planten en Dugten groote schade aen. De sommige zijn soo groot / dat tegens de Ratten een kansjen durben wagen.

Somtijds worden dese Landen van Indien ook wel van geheele Hezlegers Sprinkhanen besogt / bestoimt / en heftig beftreden; ja soo / dat alles word opegeten wat op den Velde staet; bzingende groote schaden en duerten in alderhande Levens-middelen.

De Mieren zijn niet alleen dooz gansch Indien, maer ook voornament-lijk in den Lande van Bengalen in grooten overbloet. Ik hebbe gesien dat Wanden / Muren en Gevels der Wooningen / die van Klap ge-maekt waren / het meerendeel dooz de Mieren waren opegeten: sy vernielen aldus veel Hupsen en Wooningen / die dan voozt neder komen te storten. Sy zijn te veelvuldiger dooz de veelhept der Pithagoristen, die Bengalen bewoonen / ende niets dooden dat leven ontfangen heeft. De Schepen zijn ook niet vry van dit schadelijk Ongedierte: wy stelden gemeneljk in de Cajupt de Caessel met sijn vier stjlen om laeg in klepne Water-balken / die wy vol water deden / op datse niet langs de selve sou-den komen op te klimmen / en ons de Maeltijd steuren; want dan verdzinken sy in het water: dus doen ook de Moren en Chyistenen met haer Kisten / Koffers / Cresoren en Caessels te Lande / by aldien niet haer Boekken / Kleederen / Spijs / etc. dooz veel dypsent Mieren willen bestoimt en angstast zijn / daer van sy haer anders heel vaerdig meester weten te maeken: sy konnen gezwind een heel Bood upthollen / en tot voozseninge hare Winter en Hooren-Schuren verbullen / en vaerdig in hun Miere-nest slepen het geen hun gading is. De sommige zijn ook seer groot; want op sommige plaetsen worden Mieren gebonden / die wel een vinger lang zijn / sel bijten / en grootte schaden aen Bomen / Krupden en Planten doen.

Niet alleen in de Koninkrijken Patane, Queda, Perach, en op Groot Java, maer ook in veel andere Landen van Indien, en wel voornament-lijk in Bengalen, word het Dier Rhinoceros / soo in het Grieks / en by ons den Rhinoster / of Neus-hoorn genoemt / gevonden; doch heb ik de selve niet in Bengalen, maer dood / en na 't leven opgebult / aen de Caep de Bone Esperance gesien. Dit Dier / by de Portugesen Abada genoemt / is niet wel levendig te bekomen van wegens des selfs sterkte / en groot gewelt. Het schijnt sijn naem te krijgen van Een hoorn / dien het Weest op sijn Neus draegt: De sommige hebben gemeent dat dit den regten Een-hoorn was / die by soo vele naeukeurige Onderzoekers vrugtelooz is gesogt geweest / doch meen ik d'opregte Hooren des Een-hoorens veel grooter / langer / en van een geheele andere forme als die van den Neus-hoorn elders te hebben gesien: onder dies wil ik seer gaerne mijn gevoel onder dat aen den beschepdenen Leser stellen.

Den Rhinoceros is in grootte en sterkte by na den Elefant gelijk; doch by valt korter van Beenen / waer dooz soo lijbig niet en schijnt te wesen. Hy heeft byna een Verkkens muyl / maer wat spits: sijn Hoorn

gr dept

groept boven op de Neus-gaten uyt / die onder byn dik / en scherp na boven opgaende word bevonden : vertoont sig doozgaens bypnagtig graen / maer niet geheel zwart / gelijk sommige / doch verkeerdelijk / hebben geschreven. Die graeuw is / of na de witte kant helt / word duurft verkogt : want selfs word desen Hoozn in Indiën seer geagt. Men siet ook noch een Hoorentje / maer wat klepnder / op de Neushoorns regt boven de voozste beenen ; sijn Hupt vertoont sig oneffen / geschompeelt / en als met Schilden gewapent / is donker aschverwig van koleur / gantsch kael / en soo hart dat niet wel met een Sabel is dooz te klooven ; desselfs Hoozn / Hupt / Tandn / het Vlesch / Bloed / klautwen / ja selfs den Drek / beschryven de sommige heerlijke Tegengiften in veelderhande Feijnen te wesen. Men sepd dat dese Dieren geweldige Opanden van de Elefanten sijn ; dat sy den Neushoorn wel scherp tegens de steenen weten te slijpen / om den Elefant daer mede van onder den buyk / daer hy weckst is / op te roznen / schietende hem aldus met een ren vaerdig tusschen de beenen in ; doch den Rhinoceros dit mislukkende / slaet hem den Elefant met den Snupt ter neder / vertreed en verscheurt hem met de tanden. De Bengaelders en vzeesen soo seer den Rhinoceros niet als wel den Tijger / om dat den laetsen veel boosaerdiger als den eersten word bevonden : want hy sal niet ligtelijk iemand aenranden / soo hy niet selfs eerst aengerant wozt ; dan stelt hem dit Dier seer wzeet en verbaerlijk aen / knozt als de Darkens / en boust boomen / en wat hem schijnt te besegenen / met een groot gewelt ter aerden ; ook segt men / en 't is waerschijnlijk / dat sy haer veel in de wilde Bosschagien langs de Rivieren van Pipely en de Ganges onthouden : want de lage woest-leggende Landersien aldaer de rechte winkelen en schuyfplaetsen vooz soodanige wilde Beesten schijnen te wesen.

Gelijk als in verschepdene andere Landen van India veele wzeede Tijgers en Lupaerden worden gevonden ; soo onthouden haer die ook menigvuldig in de wilde Bosschagien / en vooznameentlijk in de noch onbebouwde Beneden-Landen van Bengalen , daer wy / selfs aen de Ingeseuten / konden bemerken / met wat schrik en vzeese der selver lage / doch angstvallige Wildernissen van haer bewandelt en aengedaen wierden. Wy gedenkt noch hoe dat wy eens in den avondstond / by Maenligt weder / dooz een van dese wilde Bosschagien / welke plaets om de veelheyt der Tijgers het Tijgeren-bosch wierd genoemt / een Heydens Dozp opsoeten / en daer gekomen / en 't noodigst uytgeregt zijnde / in 't affsheyt nemen van de Indianen wel pberig wierden gewaerschouwt op onse hoede te willen sijn / dewyl niemant van haer by avond / of in der nagt dooz dese Wildernis / wegens de veelheyt der Tijgers / die sig daer onthielden / doozt passeeren / en waer van selfs haer Dozp als dan niet beplig en was. Wy namen in dank de goede vermaning en waerschouwing van dese Heydenen aen en gingen andermael agter malkander / dewyl geen toepad vonden / dooz de Wildernis heen ; waren maer 5 a 6 Persoonen sterk / en maekten / om dese Monsters af te schrikken / een groot geraeg ; doch onse Quartier meester heel qualijk ter gang de agterste zijnde / en dikmaels / ongetwijffelt dooz vzees / omfiende / verneemt digt agter hem een seer grooten Hond / welk Beest al hijgende en al swetende hozt op de hien

Tijgers en
Lupaerden.

Januarii,
1664.

hielen ons quam agter na gevolgt. Verwonderens-waerdig was het om sien / hoe dat de schrik de Dertsagde sijn voeten met vleugels begaest: want onsen verschrikten Quartier-meester / schreeuwende luytkeels op / een Tijger / een Tijger / vloog met een wakkerere sprong boozhy ons heen / en was van stonden aen de alderboozste van ons Geselschap / het welk ons / als wy bemerkten wat booz een Tijger dit was / en hoe het Beest rondom ons hengelden / en staeg by ons bleef / tot dat wy de Boschagie wederom doozgeraekt waren / overbloedige stoffe tot vermaek en lachen aenbragt. De Tijgers sijn op het vleesch en bloed der Dieren en Menschen uptnemende verslingert: hy overbalt den Mensch / even gelijk de Kat de Muis / met een wakkerere sprong / slaet de boozste klaeuwen in sijn schouderen / en verscheurt hem met sijn tanden verwoedelyk / en in een ooggenblik; die van den Tijger vervolgt word is genoegsaem om hals / en doozgaens eerder besprongen / als dooz sijn komst verschrikt

Sp sijn in Bengalen soo groot als een Kalf / haer hoofden en andere leden sijn in gestaltenis en vaerdigheyt onse Vaderlandsche Katten byna gelijk / doch alles op een verschrikkelijker wijs: Haer klaeuwen sijn die van de Leeuwen gelijk; de ruppe / gladde / glimmende huyp / die swart / wit / of ook wel root van hay is / pronkt met veel pleken / en word by veel Oostersche Volken / om sijn schoonheyt / hoog in waerde gehouden. Des daegs sijn de Wildernissen van Bengalen veel veyliger te bewandelen dan des nagts: want dan komente stoutelyk upt haer spelonken en kuylen te doozschijn / ja bespringen wel de Indianen in de naest-gelegen Hupsen en Dorpen / daer sp menigmael weten een prooije van daen te halen. Sp vallen selfs de Ruyters aen / ja verschoonen de sterke Buffels niet / dewelke sp aenvallende / levendig met de tanden van een verscheuren / gelijk wy in ons verblif in Bengalen weten gebeurt te sijn. De Bengaelders, ook andere Volkeren van India, peuren wel op de Tijgerjagt / met een groote menigte Dollas / soo van Besweerders / Camboers / Speelluyden / als Rijkers / regtende wonderlyke kuuren en grillen aen / tot dat sp een / of meer Tijgers aldaer ter plaetse met haer besweeringen hebben gelokt / deselve vangen en met haer nemen; ook houd men het daer booz dat den Rhinoceros en den Tijger malkanderen gunstig sijn / dewyl sp beyden op een en deselve plaetsen / namentlyk / in de Bengaelse Boschagien / soo men dooz de onderbindinge weet / heel vzedig leven. Sommige Indianen geven hier dese reden van / dat vermits den Tijger seer gulsig het vleesch der Menschen en Dieren inslokt / en hem dit meermaels qualijk bekommende / hy tot sijn genees-middel den dyek van den Rhinoceros soekt / dewyl dit Dier wel insonderheyt dooz groene krupden sijn voedsel krijgt / daerom desselfs afgang niet alleen by den Tijger / maer selfs ook by de Indianen gesont geoordeelt word.

Crocodillen,
of Caymans.

De verbaerlyke Mensch-vernielende Crocodillen / by de Indianen Kaymans, en van de Portugeesen Legarto genoemt / sijn seer gemeen in veele Gewesten van Indien; maer voornamentlyk worden die in de Ganges, en andere groote Rivieren van Bengalen gesien; men telt hen onder de Dieren die soo wel te waer als te lande leven; sy sijn groot / sterk / stout / en ongemeen listig / teelen in veelheyt wonderlyk aen; versamelende / leyd het

het Mannetjen het Wiffen op den rugge / dat somtijds wel 40 / 50 / ja Januarij .
 60 Eijeren tseffens lepd / die (soo men beschijft) in 50 a 60 dagen souben ¹⁶⁶⁴
 uptgebroept zijn. Men vind geen Dieren die van een klepnder beginsel
 tot sulken groothed komen aen te groejen. Selfs heb ik menigmael
 langs de Boort en Oever van de groote Riviere de Ganges, en ook aen
 de Bloet Pipely Crocodillen gesien / die 18 / 20 / 25 / ja somtijds meerder
 voeten in lengten konden ophalen / en die soo dik als een Orchooft wierden
 bevonden / schoon dat de Eijeren maer soo groot als Gansen Eijeren zijn.
 Des Capmans gedaente gelijkt den Hagedis; sijn verbaerlijch Hoofst is
 heel breet / en wat spits toegaeude gelijkt een Warheng Nupl; den Bek
 spert hy ongemeen veer / ja tot aen de ooren open / daer in hy vaste rijgen
 van sterke en digt in malkander sluptende tanden heeft. De nauwkeu-
 rige Onderzoekers beschrijven hem sonder Tong te zijn; sijn swarte Oogen
 zijn groot en ront / hy roert maer alleen het bovenste haekbeen / het klep-
 ste / of onderste is onbeweeglijk; de Werbelbeenderen van sijn rugge
 kan hy / hem willende in sijn loop keeren of wenden / niet tot sijn wil om-
 draejen / maer loopt recht upt / of dient allengs van coers te veranderen /
 waer doo; hem wel meermaels sijn proop ontsnapt : want die vervolgt
 word / komt sig doo; dikmaels wenden / en schielijk omkeeren / noch
 somwijl te salverren; sijne vier sterke Pooten zijn met verscheurende
 klauwen gewapent; de spits-toeloopende Staert is omtrent in lengten
 het lighaem gelijkt / en de Nupt hart / buldig / oneffen / en schubbig / soo
 dat die somwijl een musschetshoot wederstaen kan; die hem wil schieten
 treft hem het sekerst onder den buik daer hy weekt is; sijn verto is
 doozgaens donker graeuw / soo dat hy in de modder leggende niet veel af-
 steekt / waer doo; men dikmaels / eer men het weet / den selven soo na hy
 is / dat gestoimde voeten / en vaerdige spongen worden verespcht.

Want sy leggen / sadt zijnde / of op haren voordeel loerende / dagelijks
 langs de Rivierhant / insonderheyt als 't laeg water is / in de Sonne te
 blaekeren / doen sig op / als of 't heele Dooren / of omgekeerde Schuyten
 waren; sy bleven dikmaels wel stouteljk dus in de modder uptgestrekt
 leggen / als wy met ons Waertup haer quamen voorhy geroept. Deel-
 tijds leggen sy met den bek wijt open / op dat een kleyn Vogelstjen / hy ons
 het Koninkjen genoemt / om aes en voedsel / hem de tanden en het tant-
 vleesch van de woympiens supbert. Sy leven van visch en vleesch / en sijn
 uptermaten op Menschen-vleesch verslingert / daer sy met listigheyt op loe-
 ren : want hy lepd of hy slaept / tot dat hy sijn prooie digt hy hem krij-
 gende / vaerdig bespringt. Sy sijn geswind in 't loopen / en snel in het
 swimmen / doch loom in 't omdraejen; peuren hy nagt wel een goet stuk
 landwaerts in / om voedsel / en op haer voordeel upt; vermeerterende wel
 wilde Swijnen / Kalden / Schapen en groote Honden. Ons Volk in de
 Vogt van Cayelle, op 't Epland Boero, een seer groote Jagt-hond des
 Kapiteins missende / vonden hem 's morgens doo; een Cayman verslon-
 den / en noch maer een woping van 't overchoop op de strand. Die bespon-
 gen / of agterhaelt worden / hooren hem niet / als dat hy wel somwijlen
 een klankent gelupt met sijn tanden maekt. Men wagt hem wel in de
 Ganges, of andere Bengaelse Rivieren te swimmen : want sy rukken de
 Swem-

Januarii,
1664.

Moorle
Schepen en
Schleepvaert.

Swermmers / of die sp bekomen konnen / geswindelijck weg / die sp met een slijngel of twee verslinden / inswelgen / en aldus lebendig in hun bezielende balg met wepnig beet en slokken begraven. Sp peuten veel tijds met hun roef na de grond; bespzingen ook wel in Bengalen de klepne Daertupgen / en rukken den armen *Disser* daer upt / waerom ook wepnig klepne *Schuyptjens* / of *Canoas* in de *Ganges*, en andere *Bloeden* van *Bengalen* worden gesien / alhoewel groote *Schepen* by den *Inwoonders* worden gebouwt / die 2 / 3 / 4 / en ook wel 500 lasten konnen voeren / gelijk als ik selfs / op *Pipely* zijnde / op stapel hebbe gesien / dewelke onder het *Moorisch* bestier de *Navigatie* na de *Landen* van *Choromandel*, het *Goode Meer* / *Persien* en *Suratten* quamen voort te setten / daer heen de *Mooren* in hare *Regotte* poogden de *blijt der Nederlanderz* na te volgen.

De *Crocobillen* zijn in veel *Landen* van *India*; de onse hebben haer wel met *psere* keetens / of sterke touwen en groote hoeken / daer aan een goet hagen bleesch vast gewaecht was / gebangen; in iemants geweld geraekt zijnde / segt men dat sp verbaerlijck huplen en krijten. De *Chineesen* houden het *Caymans* bleesch / insonderhepd als die noch jong zijn / vooz een aangename *Delicatesse* / en weten het op haer wijze wel toe te maken / en in sijn smaek en wihet by het *Kapoene* bleesch te gelijken.

Dus verre belangende de gelegenthepd van *Bengalen*, en 't gene in de conditie van desselfs *Inwoonders* / *Planten* / *Dieren* / *Ondieren* / etc. hebben aenmerkens waerdig geheurt : waer in wy / gelijk in 't boortige / soo veel ons doenelijck is geweest / de waerhepd hebben gesogt te bedlijtgen.

Dertiende Hoofstuk.

Maen-Eclips in *Bengalen*. *Heydense* actien. *Drie* *Nederlandse* *Japans* *Vaerders* met alle de *Meelichen* gesneuvelt. Des *Schrijvers* vertrek uyt de *Ganges*, en sevende aenkomst op *Batavia*; soekt na 't *Vaderland* te vertrekken. *Sterke* *Zeevaert* der *Nederlanders* in *Indien*. *Verschijsing* van een *Staert-Star* boven *Batavia*. *Bereydselen* der *Retour-Vloot* na 't *Patria*. *Korte* *beschrijvinge* van *Groot Java*; des selfs *Vrugtbaerheit*, *Koninkrijken* en *Sreden*. De gelegentheyt van de *Javaense* *Hof* en *Hooftstadt* *Mataran*. *Bantams* *beschrijving*.

NU wederom tot de *Keps*; Onse *Schip* in de *Ganges*, en ter gedistineerder plaetse aengelant zijnde / bevonden wy ons (gelijk te vooren gesegt is) van onse verhoopte *Persiaense* *Keps* versteen / en eerlang / om wederom na *Batavia* te gaen / holladen. Ik / onderwijl dagelijck meest op *Ougly* zijnde / kreeg de weet / dat onsen *ligthoofdig* *Schipper* / hebbende wat te veel van sijn *hartsteking* *ingenomen* / van boven neder in 't *Kupin* gevallen was / soo dat men riep dat den *armen*.